

Lada AKSÜT*

KİTAY-GOROD: XIX. YÜZYILIN SONUNDA DEĞİŞEN RUSYA'NIN MİNYATÜR MODELİ

KITAY-GOROD: A MINIATURE MODEL OF CHANGING RUSSIA IN THE LATE 19TH CENTURY

ÖZET

Yazarlık yolculuğuna 1860'lı yıllarda Rusya'daki kapitalist düzenin hızla şekillendiği dönemde adım atan Pyotr D. Boborykin'in eserlerinin en dikkat çekici özelliği, Rusya'daki toplumsal ve kültürel değişimleri derinlemesine ele almasıdır. Boborykin'in en bilinen eseri olan "Kitay-gorod" (1882) romanı bu açıdan oldukça çarpıcı bir örnek oluşturur. Yazar romanın mekânı olarak Moskova'nın tarihsel ticaret merkezi Kitay-gorod'u seçer. Boborykin bu bölgenin canlı yapısını ve kendine has atmosferini ayrıntılı bir şekilde tasvir eder. "Kitay-gorod" romanının kahramanları aracılığıyla dönemin hızla değişen toplumsal yapısını ve yeni toplumsal eğilimleri ortaya koyar, böylece Rusya'da yeni bir çağın başladığını vurgular. Kapitalizmin özellikle yoğun ve hızlı bir şekilde geliştiği Kitay-gorod bölgesi dönüşüm geçiren Moskova'nın ve hatta tüm Rusya'nın küçük bir modeli olarak dikkat çeker. Roman yalnızca edebi bir başarı ortaya koymakla kalmaz, aynı zamanda dönemin sosyokültürel dokusuna dair önemli bilgiler ve detaylar sunarak tarihsel açıdan değerli bir kaynak işlevi görür. Bu çalışma dönemin çağdaşlarının anlatımlarından da yararlanarak romanın tarihsel bağlamını, dönemin toplumsal yapısını ve döneme özgü olan atmosferi incelemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Boborykin, Kitay-gorod, Moskova, Kapitalizm

ABSTRACT

Pyotr D. Boborykin who took his first step on his literary journey in the 1860s, during a period of rapid capitalist transformation in Russia, had created his works with the most striking feature of their in-depth exploration of Russia's social and cultural changes. In this respect, his most well-known novel, Kitay-gorod (1882), serves as a remarkable example. Boborykin chose the location of the novel as Kitay-gorod, Moscow's historic commercial center, vividly depicting the district's dynamic structure and unique atmosphere. Through the novel's characters, he illustrates the rapidly evolving social structure and emerging societal trends of the time, and in this way, he emphasizes the beginning of a new era in Russia. Kitay-gorod, where capitalism was developing particularly rapidly, stands out as a small model of the transformation taking place in Moscow and even across Russia. The novel not only achieves literary success but also serves as a valuable historical source by providing important information and details about the socio-cultural structure of the period. This study aims to examine the historical context of the novel, the social structure of the period, and the unique atmosphere of the time by also benefiting from expressions of contemporary people of the period.

Keywords: Boborykin, Kitay-gorod, Moscow, Capitalism

* Öğr. Gör. Dr., Çankaya Üniversitesi, Yabancı Diller Bölümü, Ankara/Türkiye. E-posta: ladaaksut@cankaya.edu.tr / Lecturer, PhD, Çankaya University, Department of Foreign Languages, Ankara/Türkiye. E-Mail: ladaaksut@cankaya.edu.tr

Giriş

Pyotr Dmitriyeviç Boborikin (1836-1921) XIX. yüzyılın ikinci yarısında edebiyat dünyasına önemli katkılarda bulunmuş seçkin bir Rus yazardır. Entelektüel derinliğiyle dikkat çeken Boborikin, yaşadığı dönemde Rusya'nın kültürel ve edebi hayatında en önemli figürlerden biri olarak tanınmıştır. Boborikin'in faaliyetleri oldukça geniş bir yelpazeye yayılmış ve edebiyat dünyasının yanı sıra pek çok farklı alanda katkı sunmuştur. Öyküler, romanlar ve kısa hikâyeler dışında dramalar, komediler, gazete makaleleri, edebiyat ve tiyatro eleştirileri kaleme almıştır. Ayrıca çağdaş yazarlar üzerine yazılar, tarihsel ve edebi araştırmalar, sosyolojik denemeler ve çeşitli konularda derinlemesine incelemeler yapmıştır. Tiyatro sanatına dair bir teori kitabı, anılar ve yaratıcılık psikolojisi üzerine denemeler yazmıştır (Linin, 1935, s. 58). Bunun dışında Boborikin çağdaş Rusçada hâlâ sıkça kullanılan sözcükler türetmiş ve bu dili zenginleştirmiştir. Rus edebiyat eleştirmeni ve tarihçisi Semyon A. Vengerov'a (1855-1920) göre "intelligentsiya" (aydın kesimi) ve "jizneradostny" (hayat dolu) sözcüklerini ilk kullanan kişi Boborikin olmuştur (1895, s. 211).

Boborikin, Nijniy Novgorod'da soylu bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelir. Soyu, XIII. yüzyılda Litvanya'dan Rus topraklarına gelen ünlü Kambila'dan gelmektedir. Şeremetyev, Suhovo-Kobılın, Koliçyov, Yakovlev gibi saygın aileler ve Rusya'da uzun yıllar hüküm süren Romanov hanedanı da bu soyun devamıdır (Vengerov, 1895, s. 195).

Boborikin aldığı sıkı eğitimle dikkat çeken bir yazardır. Rusçanın yanı sıra, Fransızca, Almanca, İtalyanca, İngilizce, Lehçe, İspanyolca, Çekçe, Latince ve Yunanca dillerini de bilir (Linin, 1935, s. 57). Boborikin edebiyatla uğraşmaya karar vererek 1860'ta Peterburg'a taşınır.

Gençliğinde verdiği karara sadık kalan Boborikin, ömrü boyunca edebiyatla bağıni asla koparmaz ve 1900 yılında Bilim Akademisi onursal üyeliğine seçilir. Anton P. Çehov (1860-1904) ve Lev N. Tolstoy (1828-1910), Boborikin'in seçilmesine büyük destek verirler. Tolstoy yazdığı bir mektupla Boborikin'i taktir dolu sözlerle Bilim Akademisi'ne tavsiye eder: "Onursal üyelik için aday göstermek istediğim yazar, sanatçı ve eleştirmen P. D. Boborikin'dir. Eğer gerekirse bu önerimi altı kez daha tekrarlayabilirim" (Çuprinin, 1977, s. 142).

Çehov, Tolstoy, İvan S. Turgenev (1818-1883) ve Aleksandr N. Ostrovskiy (1823-1886) gibi önde gelen yazarların çağdaşı ve devamlı onlarla iletişimde olan Boborikin, yaşadığı dönemde edebiyat dünyasında "büyük romancı" (mastistiy romanist) (Çuprinin, 1977, s. 144) olarak tanınır ve eserleri büyük ilgi toplar. Dönemin edebiyat dünyasında önemli bir isim olan Anatoliy F. Koni'nin (1844-1927) ifade ettiği gibi "romanları toplumsal bir olaydır" (1989, s. 629). Dergi editörleri, yazarın her yeni eserini yayımlamak için sabırsızlıkla beklerler (İyezuitova, 1984, s. 238). Ancak Boborikin'in eserlerinde işlediği kapitalist sistem ve burjuva sınıfı gibi temalar, Sovyet ideolojisiyle çatıştığı için Sovyetler döneminde burjuvayı savunan bir yazar olarak damgalanır ve adının hatırlanması dar bir kitleyle sınırlı kalır. Sovyetler döneminde adının anılmamasının bir diğer nedeni ise, 1917 Ekim Devrimi'ni bir felaket olarak görmesidir. Rusya'daki yeni rejimi tanımayı reddeden Boborikin tamamen yurt dışına yerleşir ve 1921'de İsviçre'nin Lugano şehrinde yoksulluk içinde vefat eder.

Boborikin'in Edebi Kimliği ve Zamanının İzleri

Boborikin, faaliyet gösterdiği yıllarda üzerinde sıkça tartışılan yazarlardan biridir ve sıklıkla eleştirilerle karşılaşır. Bu eleştirilerin başlıca konusu onun büyük üretkenliğidir. Turgenev,

Boborikin'in bu özelliğini "aceleci verimlilik" (toroplivaya plodovitost) olarak tanımlar. Saltıkov-Şchedrin ise Boborikin'in soyadını kullanarak, yazdığı yeni eseri hakkında "yine bir roman boboriklamış" şeklinde alaycı bir ifade kullanır (İyezuitova, 1984, s. 238). Ancak, herkes aynı görüşte değildir. Ünlü Rus düşünürü ve yazarı Aleksandr İ. Gertsen (1812-1870) onun hakkında "Boborikin'i çok sevdim", "Boborikin zeki biri ve çok çalışıyor" (Boborikin, 1965, s. 13) gibi yorumlarda bulunur. Gorkiy, "Kitaplarında günlük yaşama dair zengin bir malzeme bulduğum için ona inanıyorum" (Koni, 1989, s. 629) der. Çehov ise "Boborikin'e boşuna gülüyorlar. Boborikin dürüst ve çalışkandır; romanları dönemi incelemek için birçok bilgiler sunar. Bunu unutmamak gerekir" diyerek yapılan eleştirilere katılmadığını ifade eder (Çuprinin, 1977, s. 142).

Boborikin, Rusya'da natüralizm akımının en önemli yazarlarından biri olarak öne çıkar (Aksüt, 2022, ss. 122-124). Ancak, natüralizm (Doğalcılık akımı) ile Doğalcı okulun karıştırılmaması gerekir. Doğalcı okul, Nikolay V. Gogol'ün (1809-1852) sanat anlayışıyla 1840'lı yıllarda doğmuş ve 1850'li yıllara kadar etkisini sürdürmüştür. Rus araştırmacıları ise natüralizmin, Doğalcı okul ile doğrudan bir bağlantısı olmadığını vurgulamaktadır (Olçay, 2003, ss. 77-81).

Bir natüralist olarak Boborikin eserlerinde döneminin son derece ayrıntılı tablolarını çizer ve tarafsız bir tutum sergileyerek, her şeyden önce mantık ve bilime dayalı bir yaklaşımla, belirli bir dönemdeki Rus yaşamını araştırmaya odaklanır. O, yaşamın tüm katmanlarına nüfuz etmeye ve bunları hem günlük yaşamda hem de ideolojik açıdan doğru bir şekilde yansıtmaya çalışan bir gazeteci ve kronoloji yazarıdır (Muratova, 1883, ss. 58-59). Boborikin kahramanın gerçeğinin öznel algılayışını tam olarak yansıtmaya çalışır, kendisini yazar olarak eserin dışında tutar ve kahramanına yönelik yargılayıcı bir tutumdan kaçınır. Bu yazım yöntemini Boborikin "subjektif objektivasyon" olarak adlandırır (Linin, 1935, s. 54).

Boborikin'in eserlerinde dönemin güncel sorunlarını ele alması ve o dönemin yaşantısını farklı açılardan doğru bir şekilde yansıtmayı, onun yaratıcılığının belirgin özelliğidir. Bir yazar olarak toplumsal hayatta belirmeye başlayan yeni olguları hızla fark etme ve bunları eserlerinde ustaca betimleme yeteneği edebiyatçılar tarafından sıkça vurgulanmıştır. Sovyet yazar Maksim Gorkiy (1868-1936) Boborikin'in bu yönünü: "Boborikin, zamanın her yeni eğilimine son derece duyarlı, çok gözlemci bir yazardı..." (Aşukin, 1957, s. 6) sözleriyle dile getirir. Koni, Boborikin'in Rus edebiyatında "değişen toplumsal ruh hallerinin gözlemcisi ve betimleyicisi rolünü üstlenmiş" ve eserlerinde geçmişe dair olgulara değil "zamanının canlı gerçeğini" ve "toplumun o anki yaşamını" yansıtan bir yazar olduğunu belirtmiştir (İyezuitova, 1984, s. 244). Ünlü Rus hukukçu ve edebiyatçı Vladimir D. Spasoviç ise (1829-1906) yazar hakkında şöyle demiştir: "Adı üstünde, yerinde duramayan, sürekli çalışan bir akıl, canlı bir hayal gücü ve büyük bir gözlem yeteneği... Belli belirsiz yeni eğilimleri, yeni zihinsel durumları ve henüz tam olarak şekillenmeye başlayan yeni insan tiplerini Boborikin havada yakalardı" (Linin, 1935, s. 112).

Boborikin yazarlık kariyerine Rusya'da köleliğin kaldırılmasının ardından sosyo-politik yapının köklü değişimlere sahne olduğu 1860'lı yıllarda ilk adımlarını atar. Rusya'da uzun yıllar boyunca kölelik, toplumsal yapının önemli bir parçasını oluşturmuştur. Rusça "Krepostnoye pravo" terimiyle tanımlanan bu sistem, Rusya'ya özgü olarak, köylüleri mecburen toprağa ve toprak sahiplerine hukuken bağlayan bir düzeni ifade eder. İlk kez XI. yüzyılda temelleri atılmaya başlanmış olan kölelik sistemi, XIV. yüzyılda tam anlamıyla oluşur ve zaman içinde çeşitli evrimler geçirir (Esen, 2023, s. 290).

1861 yılında Çar II. Aleksandr gerçekleştirdiği reformla köleliği kaldırır ve bu değişimle birlikte köle köylüler özgürlüklerinin yanı sıra bir dizi hak kazanırlar. Köylüler, kölelerden hukuki hakları olan özgür vatandaşlara dönüşürler. Reform onlara sayısız hak ve fırsat sunar. Köylü iş adamları hem özel şahıslarla hem de devletle sözleşme yapma hakkına sahip olurlar. Köylü kapitalistler fabrikalar ve çeşitli sanayi, ticaret ile zanaat işletmeleri kurma ve işletme imkânı elde ederler. Hem köylerde hem de şehirlerde zanaatlarını icra edebilecek, atölyelere katılabilecek ve loncalara, ticaret birliklerine üye olabilecek duruma gelirler. Ayrıca köylüler artık başka sınıfa geçme hakkına sahip olurlar, bu da onlara daha rahat ticaret yapabilme fırsatı sunar. Böylece yakın zamana kadar köle köylü olan bu yeni iş adamları yasal olarak burjuvaziye katılma şansını bulurlar. Devletin çıkarları doğrultusunda, çarlık hükümeti yalnızca burjuvazinin faaliyet göstermesi için hukuki zemin hazırlamakla kalmaz aynı zamanda kapitalist gelişmenin hızlandırılması amacıyla doğrudan devlet müdahalesine başvurmak zorunda kalır. 1861 reformu, sadece kapitalistlerin sayısını artırmakla kalmayıp aynı zamanda iş gücü piyasasını canlandırarak Rusya’da kapitalizmin gelişimini teşvik eder.

Reform, Rusya’daki sınıf sistemine ciddi bir darbe vurur. Rusya’da XVIII. yüzyılda tam olarak yerleşmiş sınıf hiyerarşisinde dört ana sınıf bulunmaktadır: Soylular, şehir halkı, ruhban sınıfı ve köylüler. Reform farklı sosyal gruplarının hukuki statülerinin birbirine yakınlaşmasına neden olur (Minjurenko, 2020).

Köylülerin haklarının genişletilmesi, ekonomik bir canlanma sağlayarak ülkenin kalkınmasına katkıda bulursa da aynı zamanda soylu sınıfının zayıflamasına yol açar. Reform sonucunda çok sayıda toprak beyi iflas eder. Yeni yasanın eski yöntemlerle çiftlik işletmelerini sürdürmelerine izin vermemesi toprak beylerinin fakirleşmesine yol açar. Ellerindeki toprakları satmak, bir süre bu parayla geçinmek ve sonrasında kendi emekleriyle yaşamlarını idame ettirmek zorunda kalırlar. Bunun sonucunda şehirde memur, öğretmen, avukat ve özel sektörde çalışan “soylu proleterya” (dvoryanskiy proletariat) tabakası ortaya çıkar (Minjurenko, 2023).

Boborikin’in edebi eserleri güncel konuları işleyerek reform sonrası Rusya’da yaşanan bu büyük değişimleri yansıtır. Yazar gelişimi destekleyen yenilikçi bir bakış açısıyla eserlerinde hızla büyüyen kapitalist sistemi, soylu sınıfının zayıflamasını ve bu toplumsal dönüşüme paralel olarak ortaya çıkan yeni düşünceleri derinlemesine ele alır. Boborikin, bu değişimlerin etkisiyle şekillenen farklı insan tiplerini ve toplumsal yapıları anlatırken, karakterlerini ve olaylarını dönemin hızla değişen dinamiklerine göre kurgular. “Akşamların Kurbanı” (Jertva večernyaya, 1868) romanı XIX. yüzyılın sonlarında bir sosyetik kadının iç dünyasını ve yaşadığı duygusal deneyimleri anlatır. Eserde dönemin toplumsal sorunları ve kültürel yaşamına dair sahneler ve betimlemeler yer alır. “Açıkgöz İş Adamları” (Deltsı, 1872-1873) romanında yazar, Rusya’ya kapitalizmin ilk kez nasıl girdiğinin ilginç bir tablosunu çizer. “Vasiliy Tyorkin” (1892) romanında yazar, halkın derinliklerinden çıkmış, kendini yetiştirmiş ve aydınlanmış Vasiliy Tyorkin¹ adlı bir tüccar karakterini tasvir eder. “Çekim” (Tyaga, 1898) romanı, fabrika ortamını resmeden bir eser

¹ Vasiliy Tyorkin, ünlü Sovyet şairi Aleksandr Trifonoviç Tvardovskiy’in (1910- 1971) 1942 tarihli “Vasiliy Tyorkin” adlı şiirinin başkahramanı olarak bilinir. Bu şiir II. Dünya Savaşı sırasında cephede savaşan bir Rus askerini anlatır. Ancak, Vasiliy Tyorkin adını Tvardovskiy’den önce eserinde kullanan kişi Boborikin’dir. Galinskaya’nın belirttiğine göre, edebiyat bilimcileri arasında Tvardovskiy’nin Boborikin’in “Vasiliy Tyorkin” adlı romanının varlığından yalnızca 1942 yılında, “Krasnoarmeyskaya Pravda” gazetesinde kendi “Vasiliy Tyorkin” şiirinin yayımlanmaya başlanmasıyla haberdar olduğu görüşü hakimdir (Galinskaya, s. 207).

olup, dokuma işçilerinin yaşamını ele alır. “Akıllandı” (Poumnel, 1890) öyküsünde ise batılılaşmış ve Avrupa tarzı yaşamı benimsemiş bir soylu kişi ele alınır (İlca, 2023, ss. 3635-3643).

Seksen beş yıllık yaşamı boyunca Boborikin, on sekiz büyük roman, on dokuz tiyatro eseri, pek çok deneme ve makale, “XIX. Yüzyılda Avrupa Romanı” (Yevropeyskiy roman v XIX stoletii, 1900) adlı bir araştırma ve “Yarım Yüzyıl Boyunca” (Za polveka, 1921) adlı anılarını da kaleme alır (Galinskaya, 2013, s. 206). En bilinen eseri “Kitay-gorod” (Kitay-gorod, 1882) romanıdır. Bu romanda Boborikin tüccar sınıfının Moskova’sını ve bu şehrin sakinlerini betimler. Dönemin Moskova’sının ayrıntılı tablosunu çizer.

Kitay-gorod’un Edebiyatla Buluştuğu Nokta

Roman “Kitay-gorod” adını Moskova’daki bir bölgeden alır. Diğer adı Velikiy Posad olan Kitay-gorod, Moskova’nın ikinci en büyük ve en önemli merkezi bölgesidir; büyük bir mimari ve arkeolojik anıt yoğunluğuna sahip olup, devasa bir kültürel ve şehrsel gelişim potansiyeline sahiptir. Bugünün Kitay-gorod’u Kızıl Meydan, Vasilevskiy Yokuşu ve üç ünlü cadde: Nikolskaya, İlyinka ve Varvarka’dan oluşmaktadır (Mojayev, 2022, ss. 7-11). Eskiden Kremlin’in güneydoğusunda, şimdiki GUM alışveriş merkezi ve Rossiya Otel’i’nin bulunduğu alanda yer alan bu bölge, Velikiy Posad ya da Bolşoy Posad olarak adlandırılmıştır. Şimdiki Kremlin için XIV. yüzyıla kadar “gorod” kelimesi kullanılmıştır. 1535 yılında Kremlin çevresindeki Velikiy Posad’ın etrafına koruma amaçlı bir duvar inşa edilmeye başlandığında ise Kitay-gorod adı ortaya çıkmıştır.

Kitay-gorod adı, Rusçadaki iki kelimedenden oluşur. Günümüzde “Kitay” kelimesi “Çin”, “gorod” ise “şehir” anlamına gelir. Bu nedenle bölgenin Çin’le bir bağlantısı olduğu izlenimi oluşur. Hatta bu ad bazen İngilizceye “China Town” olarak çevrilir. Ancak, tarihçilerin “Kitay-gorod” adının kökeni hakkında farklı görüşleri vardır. Teorilerden birine göre, bu ad eski Rusçadaki “kita” ya da “kit” kelimelerinden türetilmiştir ve bölgeyi çevreleyen duvarın yapısına atıfta bulunarak “örülmüş” yani dikey kalın direklerin ince ve esnek sürgünlerle örülmesi prensibine dayandığı anlamına gelir. Bir başka görüşe göre ise “kitay”, “ortasında bulunan” demektir. Ayrıca “kitay” kelimesinin Rusçaya “kale” olarak çevrilen Türkçe kökenli bir kelime olabileceği yönünde de düşünceler bulunmaktadır (Smolitskaya, 1985, ss. 16-17). Bazıları da Kitay-gorod’un adını Podolsk Voyvodalıği’ndaki Çin-Şehri Kasabası’ndan aldığını düşünürler. Ancak Kitay-gorod adıyla ilgili başka bir varsayım daha vardır. Bazı tarihçiler Moskova’nın bu bölgesinin eskiden “Kitay” olarak adlandırıldığını ve bu kelimenin halk arasında dünya ticaretiyle özdeşleştiğini, her türlü yabancı kumaşın da “kitayka” (Çin kumaşı) olarak bilindiğini öne sürerler. Bunun Rusya’nın geçmişte Çin’le yaptığı ticaretten kaynaklandığı iddia edilir (Kondratyev, 1999, s. 158).

Boborikin romanını yazmadan önce birkaç yılını Moskova’yı ve şehrin tüm yaşam yönlerini derinlemesine keşfetmeye adan. Bu süreçte edindiği gözlemleri “Moskova Hakkında Mektuplar” (Pisma o Moskve, 1881) adlı eserinde aktarır. Burada yazar entelektüel ve kültürel Moskova’nın şehrin sadece beşte birini oluşturduğunu, geri kalan kısmının ise “ekonomik çarlık” olduğunu ileri sürer. Moskova’nın bu kısmının yalnızca Rusya için değil, diğer ülkeler için de büyük bir önem taşıdığını belirtir. Boborikin bunlardan bahsederken Kitay-gorod’un rolünü şu sözlerle vurgular:

İşte gerçek Moskova bundan ibarettir. Bu genel anlamda bir şehir değil, özel bir Moskova anlamında “şehir”dir; yani duvarlarla çevrilmiş, Kremlin’e bitişik ve Rus üretkenliğinin merkezi organıdır; Kitay-gorod tüm şehrin ekonomisini besler. Ancak önemi bu büyük şehrin sınırlarıyla değil, tüm imparatorluğun sınırlarıyla ölçülür. Bu büyük Rus zekâsının, sezgilerin, kas ve sinir enerjisinin tüm

parlak özelliklerini yansıtan milyonlarca üretkenliğin mirasçısı olan devasa bir dünyadır. Bu mirasçıyı incelemek için uzun yıllar harcamak gerekir. (Boborikin, 1881)

Boborikin romanında, XIX. yüzyılda feodal Rusya'dan hızla kapitalist bir düzene geçiş yapan ve bu yönde ilerleyen Rusya'yı yansıtmayı amaçlar. Bu bağlamda yalnızca Moskova için değil, tüm Rusya için büyük bir öneme sahip olan ticaretin ve sanayinin merkezi haline gelen, bunların en yoğun olduğu ve hareketliliğin zirveye ulaştığı Kitay-gorod'u seçer. Romanın başkahramanı soylu Andrey Dmitriyeviç Paltusov'dur. Üniversite eğitimi almış bir aristokrat olarak Paltusov, Rusya'nın değişen toplumsal yapısına ayak uydurarak, yeni düzenin sunduğu fırsatları değerlendirip zenginleşmeyi hedefler. Bu amacına ulaşabilmek için, farklı sosyal sınıflardan, yaşam biçimlerinden ve düşünce dünyalarından gelen insanlarla bağlantı kurar. Roman Paltusov'un bu kişilerle olan etkileşimleri üzerinden gelişir. Böylece yazar dönemin Moskova'sını ve toplumunu oluşturan farklı insan tiplerini derinlemesine tasvir etme fırsatını bulur. Eserde Kitay-gorod ve çevresinde meydana gelen olaylar anlatılır. Yazar kitabın ilk sayfalarından itibaren bu bölgeyi ayrıntılı bir biçimde betimler. Betimlemelerde Kitay-gorod'daki sokaklarda canlı bir şekilde süregelen ticaret ve iş hayatı öne çıkar. Bu tasvirler Kitay-gorod'un ruhunu ve enerjisini, bölgenin atmosferine özgü olan sürekli hareketliliği ve dinamizmi etkileyici bir biçimde yansıtır:

Gorod'da, borsa karşısındaki meydana sıradan bir öğleden sonra hayatı devam ediyordu. Hafif bir rüzgâr eşliğinde sıcak bir eylül günüydü. Güneş pas parlaktı ve ışıkları Troitskiy Manastırı'nın devasa binasıyla, dükkân ve ofislerin oluşturduğu sıranın arasında dik bir şekilde süzülüyordu. Sağda güneş İlyinka Caddesi boyunca altın harflerle yazılmış geniş tabelaları, renkli tenteleri, yeşil renge boyanmış direkleri, portakal ve armutlarla dolu tezgâhları, ıslak ve yapışkan şekerlemeleri ve rengârenk şekerleri aydınlatıyordu. Sokak ve meydan neşeli bir panayır havası taşıyordu. Her yöne doğru arabalar, yük arabaları ve kervanlar ilerliyordu. (...) Kavşaklarda sürekli duraklamalar yaşanıyor. Arabacılar ve hamallar bağırarak hızlıca tartışıyorlardı. Şehir bekçisi bir şeyler mırıldanarak elini sallıyordu. (Boborikin, 1957, ss. 11-12)

Boborikin o dönemde halk arasında Kitay-gorod için "gorod" sözcüğünü kullanarak bu bölgenin özelliklerine dikkat çeker. Moskovalı opera şarkıcısı Pavel İ. Bogatırov'un (1849-1908) anılarında da bu durumu destekleyen bilgiler yer almaktadır. Bogatırov, Moskova'nın Kitay-gorod bölgesini şehrin ticaret ve merkezî kısmı olarak tanımlar: "Moskova'da Kitay-gorod, Zaryadye bölgesi ile Nikolskaya, İlyinka ve Varvarka ana caddelerinin oluşturduğu, şehrin ticaret ve merkezî bölgesi olarak bilinir. Burası ara sokaklar ve çeşitli geçitlerle birbirine bağlanır. Moskova'da "şehre gitmek" (poyehat v gorod/ poyti v gorod) ifadesi, bu bölgeyi ziyaret etmek anlamına gelir. Burada tüm ticaret gücü birleşmiş, büyük sermayeler yoğunlaşmış; kısacası, burası Rusya'nın ticaret dünyasının kalbinin attığı yerdir" (1989, s. 95). Bogatırov'un Kitay-gorod'un ekonomik önemiyle ilgili sözleri, romandaki tanımla oldukça örtüşür: "Paralar, senetler, değerli kağıtlar, herkesin kazanç peşinde olduğu ve bir gün bile bir şey alıp satmadan nefes almadığı bu pazar havasında malların arasında adeta uçuşur" (Boborikin, 1957, s.12).

Boborikin, Kitay-gorod'un sokaklarında, dünyanın dört bir yanından gelerek burada toplanan son derece çeşitli malları ayrıntılı bir şekilde tasvir eder. Bu mallar tüm Rusya'ya dağıtılmak üzere buradan yola çıkar. Böylece bu bölgenin ticaret açısından taşıdığı büyük önem bir kez daha vurgulanmış olur. Kitay-gorod sadece Moskova'nın değil, tüm Rusya'nın ticaret hayatının merkezi, gücün ve zenginliğin yoğunlaştığı bir yer olarak betimlenir:

Arabaların ve yük arabalarının sonu yoktur. Bunlarda gizemli damgalarla işaretlenmiş yeşilimsi kumaşlarla kaplı Kanton çay kutuları; yırtılmış, sararmış, çirkin görünümlü tombul Buhara pamuğu balyaları ve kalay ile bakır külçeleri taşınır. Demir dingillerle tekerleklerin çılğın çınlama ve çatırtı

gürültüleri hiç acımadan kulakları delip geçer. Bakkaliye ürünleriyle dolu fiçılar, kelle şekerleri ve kahve taşıyan yük arabaları yol alır. Bir anda derilerle dolu arabalardan yayılan iğrenç bir koku her yeri sarar. Bütün bunlar güneş ışınlarıyla aydınlanmış ve tozla kaplanmış. Bu mallara birileri ihtiyaç mı duyuyor? “Gorod” onları istifler ve tüm ülkeye dağıtır. (Boborikin, 1957, s. 12)

Yazarın anlatımlarında Kitay-gorod’un dinamizmi ustaca yansıtılır. Güneş ışığının bolluğundan renklerin zengin cümbüşüne, çeşitli seslerin oluşturduğu gürültüye kadar her detayı titizlikle betimler. Ayrıca oraya özgü kokuları, tatları ve dokunma duyularını da tasvir ederek Kitay-gorod’daki yaşamı adeta canlandırır. Bu detaylar okuyucuyu yalnızca görsel olarak değil, tüm duyuşsal algılarıyla oradaki hayata çekerek, Kitay-gorod’un sokaklarında adeta bir yolculuğa çıkmış gibi hissettirir: “Keskin, bozulmuş kaldırımlarda gürültü ve uğultu yoğun dalgalar halinde kesintisiz yankılanır ve mağaza camlarını titretir; her yerden toz bulutları savrulur. Yük arabaları ve kervanlar havayı her türlü buhar ve koku ile doldurur: Etrafa bazen kimyasal, bazen ispiroto, bazen de şekerleme kokuları yayılır. Bazen ise bir yerlerden sıvı yağ, soğan ya da tuzlu balık kokusuyla dolu bir hava dalgası gelir gibi olur” (Boborikin, 1957, s. 12).

“Gorod” karmaşık yapısıyla bir labirenti andırır. Bu labirentte Moskova’nın tüm ticareti yapıldığı için her türlü mal bulunabilir. Ancak karmaşık görünümüne rağmen burada yapılan ticaret kaotik değil, düzenli bir yapıya sahiptir. Belirli sıralarda belirli mallar satılır. Örneğin: Nojovaya (Bıçak sırası), Sunduçnaya (Sandık sırası) gibi sıralar bulunmaktadır (Davidov, 1989, s. 48). Boborikin ticaretin yapıldığı bu sıraların ayrıntılı tasvirlerini eserlerinde yapar. Romanının kahramanlarını Kitay-gorod’un sokaklarında dolaştırır, onlarla oradaki dükkanlara girer. Kitabın sayfalarında en ufak ayrıntıya kadar dükkanların içlerini, vitrinlerini, tabelalarını betimler. Bu açıdan “ambar” denilen mal depolarının tasvirleri dikkat çeker. Bunlar malın dağıtılmadan önce stoklandığı yerlerdir. Yazar depoların ve çevresinin detaylı tanımını yaparken, o dönemdeki ticaret düzeninin olumsuz yönlerini de dile getirmeden edemez. Romandaki depo anlatımları yazarın Moskova’nın bu bölgesindeki ticaretle ilgili bilgi sahibi olduğunu gösterir:

Alçak tonozların altında “ambarlar” adıyla bilinen genellikle tekstil ve iplik üzerine faaliyet gösteren en büyük manifatura ve ticaret firmalarının depoları yer alıyordu. Bunlar dökme demirden yapılmış, şekilli şeritlerle süslenmiş meşe ve ceviz kapılarda pahalı camların bulunduğu birkaç yenilenmiş dükkân dışında pek göz alıcı değillerdi. (...) Mal gönderimi veya kabulü yapıldığı zaman avludan sesler duyulur. Orada yığın halinde duran çuvalar ve kasalar, kemer kapılarını kapatıp avlunun ortasına kadar taşar. Jüt, hasır, sepet ve bohça yığınları burada haftalarca, hatta aylarca bekleyerek ıslanır, çürür ve güneşte kavrulur. (Boborikin, 1957, ss. 52-53)

Kitay-gorod’a gelenler yaşanan gelişmelere rağmen ticaret yöntemlerinin büyük ölçüde eski karakterini koruduğunu söylerler. Burada bir Asya havası hakimdir ve insan kendini adeta doğudaki bir kervansarayda gibi hisseder. Bu benzerlik yalnızca genel atmosferle sınırlı kalmaz, aynı zamanda şehrin yapısına da yansır. O dönemde Moskova’daki ticaret alanları İzmir ve İstanbul’daki kapalı çarşılarla büyük benzerlik gösterir (Davidov, 1989, s. 47). Boborikin Moskova’daki Doğu’ya özgü bu özellikleri fark ederek romanda bu izlenimlerine de yer verir. Örneğin, Tarih Müzesi’nin (İstoriçeskiy muzey) mimarisini camiye benzeterek: “Doğu tarzı çatısı, kuleleri, minareleri, sütunları, çıkıntıları ve alçak girişiyle Tarih Müzesi’nin kırmızı tuğladan yapılmış gövdesi hem dışa hem de içe doğru yayılıp sağa doğru taşıyor” sözleriyle tasvirini yapar (Boborikin, 1957, s. 46).

Yazar romanın başkahramanı Paltusov’un Moskova’yı nasıl algıladığını anlatırken, aynı zamanda kendi algısını da aktarır: “Uzun zamandır “gorod”dan hoşlanıyordu. Bu Asya ve Avrupa tarzı yapıların, sokakların, ara sokakların ve kavşakların oluşturduğu sanatsal birleşimde güzellik

buluyordu. Değerli malların gürültülü hareketi, yük arabaları, tabelalar, ambarlar, depolar, koşturma ve büyük ticaret noktasına özgü gerginlik onu cezbediyordu” (Boborikin, 1957, s. 22).

Moskova büyük paraların, bolluğun ve bereketin simgesi olarak öne çıkar. Boborikin, Moskovalılara özgü yemek yeme sevgisini de es geçmez ve bunu çeşitli restoranlarda, kafelerde ve davetlerde geçen sahnelerle işler. Kurulan sofraların, sunulan yemeklerin son derece ayrıntılı tasvirleriyle, hatta bazı yemek tariflerine yer vererek çeşitlerin bolluğunu ve sofraların zenginliğini gözler önüne serer.

Boborikin anlatımında Rusya’daki yeni düzenin gerçek itici gücünün artık soyluların elinde olmadığını ima eder ve “Tüccarın rublesi ve emekçinin sırtı, bitmeyen şarkılarını söylerler” (Boborikin, 1957, s. 13) ifadesiyle bunu vurgular. Bu ifade aristokrasinin eski gücünü ve önemini yitirdiğini, yerine tüccarların ve emekçi sınıfların geçerek toplumun motor gücünü oluşturduklarını gösterir. Eski düzenin yerini ekonomik gücün ve halkın emeğinin şekillendirdiği bir toplumsal yapı almaktadır. Yazar bu gerçeği romanında hem soylu hem de tüccar sınıflarını temsil eden kahramanlar üzerinde etkileyici bir şekilde sergiler.

Moskova’nın Yeni Yüzleri

Boborikin Moskova’yı seven bir yazardır ve bu duyguyu edebi eserleri dışında “Anılar”ında (Vospominaniya, 1929) da “Moskova her zaman hoşuma gitmiştir. Beni cezbeden şey hem şehir hem de orada tanışacağım insanlardı...” (Boborikin, 1965, s. 261) sözleriyle dile getirir. “Kitay-gorod” romanının başkahramanı Andrey Dmitriyeviç Paltusov, Boborikin’le benzer duyguları taşır. Moskova onu hem ihtişamıyla hem de sunduğu fırsatların bolluğuyla kendine çeker. Zira buraya büyük paralar kazanmak ve hızla zenginleşmek amacıyla gelmiştir. Moskova onu heyecanlandırır ve kafasında “Büyük şehir, büyük toplum, hepsini bir arada görünce hem paranın kokusu duyuluyor hem de herkes doyaya yaşamak istiyor” (Boborikin, 1957, s. 315) gibi düşünceler uyandırır.

Üniversite eğitimi almış, soylu bir aileden gelen genç, zeki, pragmatik kişiliğiyle dikkat çeken Paltusov, Rusya’da kapitalizmin hızla geliştiğini kavrar. Bu dönüşümle birlikte soyluların egemenliğinin zayıflayıp maddi gücü elinde bulunduran tüccar sınıfına geçiş yaptığını net bir şekilde gözlemler. Paltusov değişen düzenin sunduğu fırsatları değerlendirerek büyük kazançlar elde etmeyi amaçlar. Bu nedenle Kitay-gorod’dan hoşlanır ve oraya her adım attığında şunları içinden geçirir:

Güç buradaydı, üretim, para buradaydı... (...) az da olsa parası vardı; işte orada, yukarıda duruyordu; bağlantılar artıyordu, hırsı ve sabrı fazlasıyla vardı. Yirmi sekiz yaşındaydı, müthiş bir hayal gücü vardı ve ona pamuk ve yün yığınlarının gölgesinde, milyonluk çay deposunda ya da gösterişsiz ama para getiren gümüşçü dükkanının ortasında sıcak bir yer bulmasına yardım edecekti. (Boborikin, 1957, s. 22)

Paltusov dönemin öne çıkan ve gücü elinde tutan zenginleriyle ilişki kurar ve bundan yararlanarak büyük işlere adım atmayı hedefler. Paltusov’un bu girişimleri aracılığıyla, yazar o döneme özgü soylu ve tüccar sınıfını temsil eden karakterleri gözler önüne serer. Bu bağlamda Paltusov’un, Gogol’ün ünlü “Ölü Canlar” (Myortviye duşı, 1842) romanının başkahramanı Çiçikov’a benzer yönleri olduğu söylenebilir. Tıpkı Çiçikov gibi Paltusov da insan ilişkileri kurma konusunda son derece yeteneklidir; hangi kişiyle nasıl diyalog kurması gerektiğini çok iyi bilir; hızlı düşünür ve böylece ona sorulan sorulara beklenen cevapları verir. Önüne koyduğu hedefe

ulaşmada kararlıdır. Bu kararlılık ve kişilik özellikleri yazarın Paltusov'un detaylı görünüşünü tasvir etmesinden anlaşılmaktadır:

Güzel sayılmasa da dikkat çekici ve kendine has bir dış görünüşü vardı: yapılı, omuzları geniş, boyu ortalamanın biraz üzerinde ve muhtemelen bir Fransız ustasından çıkmış, beli oturan çift düğmeli uzun bir ceket giymişti. Vücudunun üstünde serbest duran, geniş alınlı, büyük olmayan, yanlara doğru çıkıntılı yuvarlak başı sıkça ve rahatça dönüyordu. Düz, yumuşak, kül rengi saçları tıpkı İmparator Trajan'ın heykellerindeki gibi alına geniş bir tutam halinde dökülüyordu. (...) Açık kahverengi gözleri heyecanla bakıyordu. Bu gözlerde hem çeviklik hem sağlıklı ve gücünün bilincinde olma, hem de her şeyi gözden geçirme, tartma ve değerlendirme eğilimi hissediliyordu; burnunun yanlarındaki ince kırışıklıklar ve hafif yukarı bakan dudak kenarları bazen hoşgörülü, bazen de sinsî bir şekilde gülümsüyordu. (Boborikin, 1957, ss. 15-16)

Boborikin hem Rusya'daki hem de yurt dışındaki son gelişmeleri ve eğilimleri dikkatle izler. Dünyanın değişmekte olduğunu fark eder ve bu değişimleri beğenir. Belki de bu nedenle “en sevdiği konulardan biri aydın, dinamik ve enerjik burjuvazi meselesidir” (Petrova, 2002, s. 77). Paltusov da tam olarak böyle bir insandır. Kendisi artık aydın tüccarların zamanının geldiğini düşünür ve soyluların kaybettiği gücü yeniden kazanma arzusunu şu sözlerle açıkça dile getirir: “Neden soylu, eğitilmiş, iyi ailelerden gelen bizler, tüm bu hadsizlere hakkımızı yediriyoruz? Niçin? (...) Bizim onlarla anlaşmamız ve tüccarın kesesine: “Artık bizimle paylaşma zamanı geldi, paylaşmak istemezsen, seni ayağımızın altına alırız” dememiz gerekir” (Boborikin, 1957, ss. 31-32).

Büyük bir evde, pahalı ve güzel eşyalarla döşenmiş lüks bir yaşam hayali kuran Paltusov, hırslı olmasının yanı sıra onurlu ve merhametli bir kişiliğe de sahiptir; iyilik yapmak ona zevk verir. Hatta bu özellikleri nedeniyle arkadaşı Pirojkov ona “Ben sizden Çiçikov çıkacak sanmıştım, ama fazla dürüstmüşsünüz” (Boborikin, 1957, s. 303) diye itirafta bulunur. Ancak bazen Paltusov'un zaafına yenik düştüğü de gözlemlenebilir. İşte bu gerçekçi ve detaylı özellikleriyle Paltusov, Boborikin'in özenle işlediği çok boyutlu bir karakter olarak öne çıkmaktadır. Paltusov'un tanıştığı kişiler arasında farklı karakterler bulunmaktadır. Bunlardan biri üniversite eğitimini almış soylu Vadim Pavloviç Osyotrov'dur. Osyotrov, nehir balıkçılığından zenginleşmiş ve başarıya tamamen zekâsı ve girişimciliği sayesinde ulaşmıştır. Bir diğer karakter ise Sergey Stepanoviç Kalakutskiy'dir. Bir toprak beyinin oğlu olmasına rağmen eğitimsiz bir kişi olan Kalakutskiy, uzun zamandır müteahhitlik ve inşaat sektöründe faaliyet gösterir ve hızla yükselir. Paltusov büyük servet kazanan Kalakutskiy'in doyumsuzluğunu ve dürüst olmayan yöntemlerle iş yapma şeklini bildiği için ona içten içe “hilebaz” (Boborikin, 1957, s. 28) der. Osyotrov ise bu yöntemleri onaylamaz ve bu konuda yanılmaz. Kalakutskiy yakında büyük bir müteahhit olacağı umuduyla ilerlerken aniden iflas eder ve hayatına son verir.

“Kitay-gorod”a epik bir genişlik kazandıran, romanda tam anlamıyla yaşayan birçok kahramanın bulunmasıdır. Metnin kompozisyonu açısından oldukça önemli olan Paltusov da dahil olmak üzere hiçbir karakter bu romanda tek başına kilit rol oynamaz. Onlar romanı şekillendiren ve gelişim perspektiflerini belirleyen, çeşitli, homojen olmayan ve kusurları bulunan karakterlerin bütün olarak taşıdığı önemi vurgularlar (Andreyeva, 2017, ss. 194-195).

Bu açıdan Boborikin'in özenle tasvir ettiği kadın tüccar Anna Serafimovna Stanitsına dikkat çeker:

Üzerine altın tozu serpilmiş gibi görünen şapka tülünün arkasından bakıldığında, bu kadına kimse yirmi üç yaşından fazla demezdi. Ama artık yirmi yedi yaşındaydı. Boylu poslu, güzel göğüs hatları ne

kalın ne de ince bir boyunu ve zarif, akıllı bir yüzü olan bu kadın gerçek bir hanımefendi gibi bakıyordu. (...) Bu “patroniçenin” kıyafetinde Avrupalı bir güzellik vardı. Ancak yüzünün şekli, kendine özgü asil duruşu ve hareketlerindeki belli belirsiz detaylar, Rusya’nın derinliklerinde yetiştiği toprakların izlerini taşıyordu. Güzellik açısından ona güzel denemezdi, ama kimse bir kere durup ona bakmadan geçemezdi. (Boborikin, 1957, s. 55)

Stanitsına kumaş üretimi ve satışı yapan firmanın sahibidir. İşlerine ilgi duymayan, kadınlara para harcamaktan başka bir şey bilmeyen eşinden dolayı, işleri devralarak kendi başına yürütmeye başlar. Yazar Stanitsına’yı olumlu bir kahraman olarak tasvir eder ve ona sempati duyar. Stanitsına, Volga Nehri bölgesinden sıradan, geleneksel bir ailenin kızıdır. Sosyetik toplumda kabul gören davranışlar konusunda aristokrat kadınlar kadar başarılı değildir. Konuşurken Paltusov’un kulağını tırmalayan yerel sözcükler, ağzından istemeden dökülür. Tutumlu biri olmasına rağmen, güzel giyinmeyi sevdiği için sık kıyafetlere para harcamaktan çekinmez, fakat yine de soylu kadınlar kadar bu konuda başarı gösteremez. Stanitsına’yı bir davette gören Paltusov’un hakkındaki düşüncesi, şu sözlerden anlaşılır: “Döndü ve salonun ortasına baktı. O anda mavi kıyafet içindeki Stanitsına’yı fark etti. Güzel görünüyordu, ama Kontes Daller’in yanına bile yaklaşamazdı. Bir tüccar kadını! Yüzü çok sertti, duruşu katıydı, ellerini nasıl koyacağını bilmiyordu, elbisesindeki çiçekler kötü dikilmişti ve çok fazlaydı. Gümüş işlemeli mavi elbisesi bir rahibe kıyafeti gibiydi” (Boborikin, 1957, s. 339).

Bununla birlikte Stanitsına üst sınıf kadınlara kıyasla birçok erdemi içinde barındırır. Eğitimi derin olmasa da büyük bir merakla kendini geliştirmeye çabalar; yeni makaleler okur ve bunları anlamaya çalışır. İyi, düşünceli bir anne olmasının yanı sıra, aynı zamanda yetenekli bir iş kadınıdır. Henüz gençtir ve deneyimi sınırlıdır; ancak son derece akıllıdır, işlerini titizlikle yürütür, çalışkandır ve her alanda derinlemesine bilgi edinmeye gayret eder. Ruhsal gücü, dürüst karakteri ve yüksek ahlakı ile dikkat çeker.

Stanitsına on yıldır zengin bir koca bulmak için balolara katılan Kontes Daller ile kıyaslandığında kişisel mutluluğunun yanı sıra işine de büyük önem verir. Fabrikasındaki tüm gelişmeleri yakından takip eder ve işlerin sorunsuz yürümesi için titizlikle denetimlerde bulunur. Boborikin, Stanitsına’nın fabrikasındaki ziyaretlerden birini anlatan sahnede bunu açıkça gösterir: “Mal ve hatta fabrika işletmeciliği konusunda oldukça bilgiliydi. Kendi fabrikasında neredeyse her çocuğa ismiyle hitap ediyordu. Kumaş bölümü müdürüyle kısa bir konuşma yaptı, ancak yün ve kâğıt malzemeleri bölümünde daha uzun süre kalmak istiyordu. Malın türünü hemen doğru bir şekilde adlandırmada da bilgiliydi ve fabrika fiyatlarını bilmekte nadiren yanılıyordu” (Boborikin, 1957, s. 69). Stanitsına yalnızca para kazanmakla kalmaz, aynı zamanda fabrika çalışanlarının yaşam koşullarını iyileştirmek için de büyük bir çaba harcar. İşçilerin barınma şartlarını düzeltmek için çeşitli çalışmalar yapar, çocuklarına eğitim fırsatı sunabilmek amacıyla bir sınıf açar ve bir öğretmen tutar. Bu şekilde Boborikin, Stanitsına karakteriyle yeni neslin dürüst ve bilinçli iş kadınına hayat verir.

Nikolay P. Vişnyakov (1871-1937) XIX. yüzyılda ayrıcalıklı konumda bulunan soyluların diğer sınıflarla yakınlaşmaktan kaçındığını ve tüccarların da soylulara güvenmediğini anlatır. Bir soyluyu tüccar çevresinde veya bir tüccarı soylular arasında görmek son derece nadir bir durumdur. Aynı önyargılar evlilik konusunda da kendini gösterir. Soylu bir erkek bir tüccarın kızıyla evlenmeyi düşündüğünde, onun yalnızca para peşinde olduğuna inanılır, bir tüccar ise soylu bir kadınla evlenmeye niyetlendiğinde benzer şekilde yargılanırdı. Hatta soylu kadının, evleneceği tüccarın mal varlığını alıp kaçacağı düşünülürdü (Vişnyakov, 1989, ss. 295-296).

Yukarıda bahsedilen durum Paltusov ve Stanitsına arasındaki ilişkilerde de kendini gösterir. Birbirlerine büyük bir sempati ve saygı duyan bu iki kişi toplumda kökleşmiş olan ve daha önce kendi yaşamlarını şekillendiren gelenekler nedeniyle yakınlaşmakta zorluk çekerler. Ancak romanın sonunda yazar bu kahramanları bir araya getirerek eski katı toplumsal kuralların yıkıldığını simgeler.

Tasya ve Rubtsov toplumdaki düzenin değişmeye başladığını gösteren önemli karakterlerdir. Tasya, soylu bir ailenin kızı olarak doğmasına rağmen ailesinin iflası sonucu yoksul bir yaşam sürmektedir. General babası kibri yüzünden her işi küçümser. Oysa ne yetenekli ne de çalışkandır. Tasya neşeli, ailesine karşı sevgi dolu, bazen saf ama aynı zamanda akıllı, iyi kalpli, onurlu ve kararlı karakteriyle dikkat çeker. Sınırlı olanaklarla eğitim almıştır ve doğru konuşmayı, soylulara uygun şekilde davranmayı bilir ama çalışmadan geçinmesi olanaksızdır. Tiyatroya ilgisi nedeniyle aktris olmayı hayal eder. Tasya Paltusov sayesinde önce Stanitsına'yla ardından Rubtsov'la tanışarak tüccarların yaşamını yakından gözlemleme fırsatı bulur.

Boborikin "Moskova Hakkında Mektuplar"ında okuyan, düşünen ve sanatla ilgilenen Moskova'yı daha önceleri aristokrasinin temsil ettiğini belirtir. Ancak XIX. yüzyılın 60'lı yıllarından sonra bu durum değişir. Tüccarların çocukları üniversiteye gitmeye, İngilizce konuşmaya ve piyano çalmaya başlar. Cahil ve kaba adamlar maddi güçlerinin farkına vararak, farklı tipte tüccarlara dönüşürler. 70'lerin ortalarına gelindiğinde ise, şehrin ekonomisi artık soyluların değil, tüccar ve sanayicilerin elindedir (Boborikin, 1881).

Rubtsov romanda yeni nesil, eğitilmiş tüccar örneğini oluşturur. Stanitsına'nın anlatımlarından, Rubtsov'un yurt dışında eğitim aldığı ve uzun süre çalıştığı anlaşılır. İngiltere'de uzun yıllar yaşamış, Amerika ve Fransa gibi başka ülkelerde de bulunmuş olsa da dış görünüşü hâlâ Rus kimliğini yansıtır: "... Uzun boylu, tıraşlı dudak çevresi, kızıl saçları ve sakalıyla, Hollandalı ya da İsveçli bir denizciyi andırıyordu. Ancak bronzlaşmış yüzünün ince hatları tamamen Rus'a özgüydü. Yuvarlak burnu, açık gri gözleri, dolgun dudakları ve geniş çenesi, Volga Bölgesi'ni çağırıyordu" (Boborikin, 1957, s. 90). Rubtsov karakterinde birçok olumlu özellik bir araya gelmiştir: Saygılı, eğitilmiş, zeki, dürüst, düşünceli ve ayakları yere sağlam basan biridir. Stanitsına, Rubtsov hakkında: "akıllı ve işi bilen bir genç" (Boborikin, 1957, s. 309) diye düşünür. Bu özellikleri sayesinde Rubtsov, Tasya'nın takdirini kazanır. Soylu toplumunun çoğu günlerini çalışmadan geçirdiği halde Rubtsov ve Stanitsına'nın iş konusundaki ciddi tutumları ve çalışkanlıkları, Tasya'nın büyük bir saygı duymasına neden olur. İçinden "Hep iş, çalışma... Soyluların yaşadığı sokaklardaki gibi değil" (Boborikin, 1957, s. 362) diye geçirir.

Rubtsov, sanat konusundaki derin bilgisi ve hassasiyetiyle dikkat çeker. Eğitilmiş sınıf olarak kabul edilen soylu Tasya'ya daha önce hiç gitmediği Tretyakov Galerisi'ni gezdirir ve burada sergilenen tablo koleksiyonları ile ressamlar hakkında ayrıntılı bilgiler verir. Karşısında bu kadar bilgili birini gören Tasya, "Her şeyi biliyor işte; tüccar çocuğu olduğuna bakma, general kızı olan ben ise tam bir cahilim!" (Boborikin, 1957, s. 416) diye düşünür.

Yazar eserlerinde tüccarları eleştiren, eğitimsiz, kötü niyetli ve çıkarıcı kahramanlarıyla tanınan oyun yazarı Aleksandr N. Ostrovskiy'den (1823-1886) farklı bir yaklaşım sergileyerek Stanitsına ve Rubtsov'u Ostrovskiy'in aksi bir şekilde kaleme alır. Tasya bu kişileri gözlemleyerek onları şu şekilde tasvir eder:

Tasya'nın aklında tüccar komedilerinden pek çok yüz vardı ve bunları sürekli karşılaştırıyordu. Ancak Anna Serafimovna hiçbirine uymuyordu. Rubtsov'la sohbet ederken onu Ostrovskiy'in

oyunlarındaki “Vanya”, “Andryuşa” ve “Mitya” karakterleriyle kıyaslıyordu, ama o da hiçbiri gibi değildi. Yalnızca konuşmasında bazen tüccar izleri hissediliyordu... Karakteri çok sağlandı. Çok şey yaşamış, yurt dışında birçok şeyi görmüş, çalışmıştı; açık sözlüydü, gözlerinde “kendi bildiğini yapan” bir ifade vardı. Biraz kaba ama cesur bir şekilde konuşuyorsa da Tasya’nın hoşuna gidiyordu. (Boborikin, 1957, s. 354)

Romanın sonunda, yazar soylu erkek Paltusov’u tüccar sınıfından Stanitsına ile, soylu kadın Tasya’yı ise tüccar Rubtsov ile bir araya getirir. Her biri karşısındaki kişide kendi sınıfında bulamadığı, eksik kalan özellikleri keşfeder. Bu karşılaşmalar yalnızca bireysel bir etkileşim olmanın ötesinde, toplumsal yapının köklü bir dönüşümünü simgeler. Yazar soylularla tüccarlar arasındaki eski sınıf farklarının artık anlamını yitirdiğini ve toplumsal düzenin ciddi bir değişim içinde olduğunu vurgular.

Sonuç

Boborikin Rusya’daki toplumsal ve kültürel değişimlere duyduğu derin ilgiyle, dönemin önemli eğilimlerini eserlerinde ustaca yansıtmıştır. Yazar en bilinen eseri “Kitay-gorod” romanında, köleliğin kaldırılmasının ardından 1860’lı yıllardan itibaren hızla gelişen kapitalizmin, eski toplumsal yapıyı nasıl dönüştürdüğünü ve bu dönüşümün toplumsal düzene olan etkilerini ayrıntılı bir şekilde ele alır. Yazar, tüm Rusya ekonomisinde büyük bir rol oynayan Moskova’nın tarihi ticaret merkezi Kitay-gorod üzerinden, ülke genelindeki toplumsal ve ekonomik tabloyu en ince ayrıntısına kadar gözler önüne serer. Bu amacına Kitay-gorod’un sokaklarından insan tiplerine kadar her detayı büyük bir titizlikle işleyerek ulaşır. Ayrıca, bölgenin geleneksel olarak şekillenen özelliklerine de değinerek, o dönemdeki sokakların, mimari yapıların, dükkanların yanı sıra sesler, kokular ve dokunsal izlenimlerle atmosferin zenginliğini derinlemesine tasvir eder. Böylece ticari hayatın canlılığını ve hareketliliğini yansıtarak Kitay-gorod, romanın adeta yaşayan bir kahramanı haline gelir. Boborikin, farklı insan tiplerini anlatarak dönemin Moskova toplum yapısını gözler önüne serer ve özellikle soylularla tüccarlar arasındaki etkileşim ve değişen dengeyi vurgular.

Romanda sınıfsal üstünlüğün arkasına sığınan, aciz ve yeni düzene ayak uyduramayan soylularla, halktan gelip kendini yetiştiren akıllı, çalışkan, güçlü erkek ve kadın tiplerini temsil eden kahramanlar sayesinde dönemin toplum yapısına geniş bir bakış açısı kazandırılır. Bu kahramanlar aracılığıyla, hızla büyüyen kapitalist düzenin etkisiyle Rusya’daki aristokrasi ile tüccar sınıfı arasındaki sınırların giderek silikleştiği ve yeni koşullarda başarının artık sosyal statüye değil, emeğe ve kişisel özelliklere dayandığı vurgulanır. Ticaret hayatında yalnızca paraya odaklanmak yeterli değildir. Eski tüccarların kısa sürede her türlü yöntemlerle büyük kazançlar elde etme devri geride kalmıştır. Geleceğin ise, işini kurallarına göre yapan, yalnızca kendi kazancını değil, aynı zamanda çalışanlarını da önemseyen yeni nesil iş insanlarından yana olduğu ima edilir. Bu şekilde mekân ve oradaki insanlarla bir bütünlük içinde kurgulanan Boborikin’in romanı, hem o dönemin Kitay-gorod bölgesi hakkında sunduğu bilgiler hem de Rusya’daki toplumsal düzenin yarattığı ortam açısından, XIX. yüzyılın diğer yazarlarında rastlanmayan bilgiler ve farklı bir perspektif sunarak son derece değerli bir kaynak olmuştur.

Extended Abstract

Pyotr Dmitriyevich Boborykin (1836-1921), a versatile writer made significant contributions to Russian literature in the second half of the 19th century. He is known for his intellectual depth, broad range of interests, and contributions to the literary. His introduction of new words still used

in Russian today demonstrates his lasting impact. Born into a noble family, Boborykin dedicated his life to literature and penned numerous works in various genres, including stories, novels, short stories, dramas, comedies, newspaper articles, literary and theater criticism. He also wrote essays on contemporary writers, historical and literary research, sociological essays, and in-depth analyses on various subjects. He wrote a theoretical book on theatrical art, memoirs, and essays on the psychology of creativity.

Boborykin was considered an important figure in Russia's culture and literature. He established close relationships with prominent Russian writers such as Anton Chekhov, Leo Tolstoy, Ivan Turgenev, and Alexander Ostrovsky, and earned their appreciation. His election as an honorary member of the Academy of Sciences in 1900 is evidence of his prestige. Although Boborykin was extremely popular during his lifetime and his new works were eagerly awaited, he was almost forgotten during the Soviet era. This was because themes such as the capitalist system and the bourgeois class, which Boborykin addressed, conflicted with Soviet ideology. This situation led to him being labeled as a writer defending the bourgeoisie during the Soviet period. Furthermore, his view of the 1917 Revolution as a catastrophe and his refusal to recognize the new regime, leading to his emigration, also contributed to this. His death in poverty in Switzerland in 1921 illustrates the difficulties of his final years.

Boborykin is one of the leading representatives of the naturalism movement in Russian literature. In his works, he paints a detailed and impartial picture of the social life. With an approach based on logic and science, he focuses on researching Russian life. He tries to reflect the subjective perceptions of his characters and avoids incorporating his own judgments. His ability to address contemporary issues and skillfully depict social changes in his works is a distinctive feature of his creativity. Boborykin, who began his writing career in the 1860s when serfdom was abolished, addresses the profound socio-political transformations in Russian society of this period. The freedom of the peasants, the rise of capitalism, the weakening of the noble class, and the emergence of new social strata are among his main themes. Boborykin constructs his structure according to the rapidly changing dynamics of the era.

Boborykin's most well-known work is the novel "Kitay-gorod" (1882). In this novel, Boborykin describes the Moscow of the merchant class and its inhabitants, painting a detailed picture of Moscow. The Kitay-gorod district was the largest historical trade and business center of Moscow. The author vividly portrays life here. The Kitay-gorod district stands out in the novel as a small model of Moscow, and even all of Russia, rapidly transitioning from feudal Russia to a capitalist system.

Kitay-gorod is treated in the novel not just as a place, but as a living character. Boborykin meticulously describes the district's streets, squares, shops, trade, and atmosphere, virtually transporting the reader to the Moscow of that era. Kitay-gorod is depicted in the novel as the heart of Russian trade and economy.

The new human types of the period are also remarkably described in the novel. Boborykin reveals the social structure of Moscow at the time and especially emphasizes the interaction and changing balance between the nobility and the merchants. Through the characters who represent the helpless nobles clinging to their class superiority and unable to adapt to the new order and the intelligent, hardworking, strong men and women who have risen from the common people, a broad perspective on the social structure of the period is gained. Through these characters, the novel

emphasizes that with the rapidly growing capitalist system in Russia, the boundaries between the aristocracy and the merchant class were gradually blurring, and that success in the new conditions was no longer based on social status but on labor and personal qualities. Thus, Boborykin's novel has been an extremely valuable resource by offering information about the Kitay-gorod and a different perspective on the social order in Russia, providing insights not found in other 19th-century writers.

This study aims to examine the historical context of the novel, the social structure of the period, and its unique atmosphere using a text-based method and descriptions of contemporaries.

Kaynakça

- Aksüt, L. (2022, Mart 4-6). *Rus natüralizmin temsilcisi: Pyotr Boborikin* [Konferans sunum özeti]. Uluslararası Toplumsal Araştırmalar Kongresi, Erzurum.
- Andreyeva, A. (2017). *Natsionalnoye svoeobrazie russkogo romana vtoroy poloviny XIX veka* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Kostromskoy gosudarstvenniy universitet. <http://www.dslib.net/russkaja-literatura/nacionalnoe-svoeobrazie-russkogo-romana-vtoroj-poloviny-hix-veka.html>
- Aşukin, N. (1957). Predisloviye. N. Aşukin (Ed.), *Kitay-gorod* içinde (ss. 5-8). Gosudarstvennoye isdaniye hudojestvennoy literaturı.
- Boborikin, P. (1957). *Kitay-gorod*. Gosudarstvennoye isdaniye hudojestvennoy literaturı.
- Boborikin, P. (1965). *Vospominaniya v dvuh tomah. Tom perviy*. Hudojestvennaya literatura.
- Boborikin, P. (2000). *Pisma o Moskve*. http://az.lib.ru/b/boborykin_p_d/text_1881_pisma_o_moskve1.shtml
- Bogatiryov, P. (1989). Moskovskaya starina. Yu. Aleksandrova (Ed.), *Moskovskaya starina. Vospominaniya moskviçey prošlogo stoletiya* içinde (ss. 95-171). İzdatelstvo "Pravda".
- Çuprinin, S. (1977) Çehov i Boborikin. Opulskaya, L., Paperniy, Z., Şatalov, S. (Ed.), *Çehov i ego vremya* içinde (138-157). İzdatelstvo "Nauka".
- Davidov, N. (1989). Moskva. Pyatidesyatiye i šestidesyatiye godı XIX stoletiya. Yu. Aleksandrova (Ed.), *Moskovskaya starina. Vospominaniya moskviçey prošlogo stoletiya* içinde (ss. 25-86). İzdatelstvo "Pravda".
- Esen, P. (2023). Rusya'da toprak köleliği sistemi. *İDİL Sanat ve Dil Dergisi*, 103, 280-291. 10.7816/idil-12-103-01
- Galinskaya, İ. (2013). P. D. Boborikin. *Kulturologiya-Dayjest*, 2 (25), 206-207.
- Ilıca, S. (2023). Tip oyeuropeivşegosya dvryanina v povesti "Poumnel" P. D. Boborikina, *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 9 (72), 3634-3643. <http://dx.doi.org/10.29228/smryj.70345>
- İyezuitova, L. (1984). O "Naturalistiçeskom" romane v russkoy literatüre kontsa XIX- naçala XX v. G. Makogonenko, V. Markoviç, M. Rev (Ed.), *Problemy Poetiki russkogo realizma* içinde (ss. 228-265). İzdatelstvo leningradskogo universiteta.

- Kondratyev, İ. (1999). *Sedaya starina Moskvı* (İzd. 2-oye). Tsitadel.
- Koni, A. (1989). *Vospominaniya o pisatelyah*. İzdatelsvo “Pravda”.
- Linin, A. (1935). *K istorii burjuaznogo stilya v russkoy literatüre (tvorçestvo P.D. Boborıkina)*. Rostov-Don.
- Minjurenko, A. (2020, Mayıs 5). *Reforma 1861 goda: rezkiy tolçok k rostu burjuazii*, RAPSİ, https://rapsinews.ru/incident_publication/20200505/305778319.html
- Minjurenko, A. (2023, Ağustos 22). *Otmena krepostnogo prava*, RAPSİ, https://rapsinews.ru/historical_memory_publication/20230822/309143289.html
- Mojayev, A. (2022). *Velikiy posad Moskvı. Podlinnaya istoriya Kitay-goroda*. Eksmo.
- Muratova, K. (1983). *İstoriya russkoy literaturı. Literatura kontsa XIX- načala XX veka (1881-1917)*. Nauka.
- Olçay, T. (2003). *Rus Edebiyatında Doğalcı Okul*. İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Petrova, M. (2002). *Letopis literaturnih sobitii v Rossii kontsa XIX – načala XX b. (1891- oktyabr 1917)* (Vıpusk 1). İMLİ RAN
- Smolitskaya, G. (1985). *İstoriya formirovaniya toponimii Moskvı. Ye. Pospelov (Ed.), Geografiçeskiye nazvaniya Moskvı içinde* (ss. 12-23). Moskva “Mısl”.
- Vengerov, S. (1895). *Kritiko-biografiçeskiy slovar russkih pisateley i uçyonih*. Semyonovskaya Tipo-litografiya (İ. Efrona).
- Vişnyakov, N. (1989). *İz kupeçeskoy jizni. Yu. Aleksandrova (Ed.), Moskovskaya starina. Vospominaniya moskviçey prošlogo stoletiya içinde* (ss. 25-86). İzdatelstvo “Pravda”.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Çatışma Beyanı/Declaration of Conflict: Çalışmada kişi ya da kurumlar arası çıkar çatışmasının olmadığı beyan olunur. / It is declared that there is no conflict of interest between individuals or institutions in the study.

Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0